

ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ЯК ДИНАМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Світові тенденції розвитку вищої освіти у XXI столітті визначаються низкою факторів, серед яких ключовим є зростання вимог до професіоналізму викладачів вищої школи. У більшості європейських країн показником, що найбільшою мірою відповідає сучасним вимогам здійснення викладачем своєї професійної місії, визнано компетентність як інтегральний соціально-особистісно-поведінковий феномен.

Загальновідомо, що саме викладач є провідником студентів у світ професійних знань, науки та передової практики, наставником на шляху їх становлення як висококваліфікованих фахівців своєї справи. Сучасний викладач має бути професіоналом у своїй галузі, володіти новітніми педагогічними технологіями, інноваційним та креативним мисленням, бути готовим до постійного професійного зростання та саморозвитку.

Професійна компетентність викладача вищої школи тісно пов'язана з його особистісними характеристиками і якостями. Цей зв'язок проявляється, насамперед, у внутрішній мотивації до професійного зростання, прагненні досконалості, визнання цінності безперервної освіти та саморозвитку.

Динамічні характеристики особистості викладача вищої школи відображають ті риси та якості, які забезпечують його постійний професійний розвиток і вдосконалення: мотивація до саморозвитку, адаптивність та гнучкість, критичне та креативне мислення, комунікативність та емоційний інтелект, цілеспрямованість та наполегливість, рефлексія та ін.. Особистісні якості викладача виступають підґрунтям для формування і розвитку його професійних компетентностей. Вони визначають індивідуальний стиль педагогічної діяльності, який поєднує професіоналізм і людяність, креативність і етичність та формує позитивний професійний імідж викладача вищої школи.

Актуальність даної проблеми зумовлена низкою суперечностей: між зростаючими вимогами до професіоналізму професорсько-викладацького складу вищої школи і недостатньою увагою викладачів до формування власного професійно-педагогічного іміджу; між значенням професійного іміджу викладача як харизматичної, авторитетної особистості у взаємодії зі студентами і відсутністю знань у викладачів з методики його ефективного формування; між необхідністю здійснення професійної підготовки у вищій школі на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії і відсутністю у студентів сформованого образу викладача-професіонала, що викликає довіру та забезпечує психологічний комфорт у відносинах.

Аналіз наукових праць показує, що питання педагогічної іміджології різнобічно досліджувався вітчизняними вченими, такими як М. Апраксін, О. Бекетов, Н. Бутенко, Н. Гузій, І. Єланська, І. Жердева, Т. Зеленська, І. Зязюн, В. Ісаченко, А. Калюжний, О. Ковальова, Л. Колесникова, Н. Кузьміна, А. Морозов, Н. Нікула, А. Панасюк, С. Рашидова, Н. Савченко, Н. Тарасенко, Т. Федірчик, І. Ханіна, О. Цокур, О. Чебикін, В. Черепанов, В. Шепель та ін.

Мета нашого наукового пошуку полягає у з'ясуванні значення професійного іміджу викладача вищої школи в комплексі динамічних рис та якостей його особистості, які відіграють ключову роль у становленні педагогічного професіоналізму.

Педагогічна іміджологія є відносно новою галуззю наукових знань, яка вивчає особливості формування та функціонування професійного іміджу педагога, в тому числі викладача вищої школи [3].

Основними напрямками педагогічної іміджології є: теоретичні основи іміджу педагога (сутність, структура, функції, чинники формування); вербальна та невербальна

складові педагогічного іміджу (мова, манери, зовнішній вигляд); вплив професійного іміджу викладача на ефективність освітнього процесу, мотивацію студентів; роль педагогічної майстерності, комунікативних навичок, емоційного інтелекту у формуванні позитивного іміджу викладача; технології та прийоми іміджування в педагогічній діяльності (самопрезентація, управління враженням про себе); специфіка формування професійного іміджу викладачів різних предметних галузей; іміджеві стратегії викладача як засіб підвищення його професійної компетентності та авторитету; дослідження ставлення студентів до іміджевих характеристик викладачів, аналіз впливу сформованого іміджу на репутацію закладу вищої освіти [2; 3; 4; 5].

Результати досліджень педагогічної іміджології використовуються для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення іміджу викладача та покращення його професійної діяльності.

Дослідження показує, що особистість викладача вищої школи характеризується комплексом динамічних рис та якостей, які відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного освітнього процесу та підготовці висококваліфікованих фахівців. Розглянемо його основні характеристики:

- професіоналізм та компетентність, що виявляється в глибоких знаннях у фаховій предметній сфері, володіння інноваційними педагогічними технологіями, постійне самовдосконалення;
- інтелектуальні здібності, такі як критичне, аналітичне та креативне мислення, здатність генерувати ідеї, знаходити нестандартні рішення;
- комунікативні якості, до яких належить у першу чергу вміння доступно і переконливо викладати матеріал, встановлювати контакт зі студентами; володіння навичками публічних виступів.
- емоційний інтелект: виявлення емпатії, виваженість, здатність створювати сприятливу атмосферу для навчання та керувати емоціями;
- організаторські здібності, які включають лідерські якості, вміння планувати, ставити цілі, раціонально розподіляти ресурси;
- мотивація та наполегливість, яка презентується внутрішнім прагненням до самовдосконалення, цілеспрямованістю, здатністю долати перешкоди;
- відповідальність та дисциплінованість, що репрезентується проявом педагогічного такту у відносинах зі студентами та колегами, неухильному дотриманні етичних норм і принципів;
- адаптивність та гнучкість, а саме: готовність до змін, сприйняття інновацій, вміння швидко пристосовуватись;
- креативність та інноваційність, які розкривають творчий потенціал викладача, його здатність генерувати оригінальні ідеї, шукати нові підходи;
- широкий світогляд та ерудиція, що виявляється у глибоких знаннях не лише у фаховій сфері, але й в суміжних галузях.

Гармонійне поєднання цих характеристик формує гідний приклад для студентів та забезпечує високий авторитет і повагу до особистості сучасного викладача вищої школи.

Імідж, як сукупність вражень, які викладач залишає у своєму оточенні, викликаючи певні асоціації та емоції у студентів, колег, адміністрації та інших учасників освітнього процесу є невидимою, але надзвичайно важливою сферою його професійної педагогічної діяльності.

Змістовно-порівняльний аналіз наукових джерел [1; 2; 3; 4; 5] показує, що професійний імідж викладача вищої школи розглядається як багатоаспектне і багаторівневе явище, що відображає сукупність його внутрішніх і зовнішніх характеристик, які справляють певне враження на оточуючих та впливають на сприйняття викладача студентами, колегами, суспільством.

Зокрема, професійний імідж викладача вищої школи можна розглядати у кількох ключових вимірах: 1) як візуальний образ, зовнішній вигляд викладача, що включає одяг, манеру поведінки, невербальні засоби спілкування; 2) як комунікативний імідж, що проявляється в стилі спілкування, риториці, вмінні встановлювати контакт з аудиторією, чітко і переконливо доносити інформацію; 3) як професійно-діяльнісний імідж, що відбиває рівень компетентності, педагогічної майстерності, інноваційність методів викладання, здатність мотивувати студентів; 4) як особистісний імідж, пов'язаний з індивідуально-психологічними рисами викладача, його цінностями, моральними принципами, емоційним інтелектом; 5) як соціальний імідж, що характеризує статус, суспільне становище, репутацію викладача, повагу до нього з боку колег і студентів.

Таким чином, у педагогічній науці професійний імідж викладача вищої школи розглядається як цілісний багатовимірний феномен, що інтегрує зовнішні та внутрішні складові і значною мірою визначає ефективність його професійної діяльності.

Потрібно зазначити, що зовнішній вигляд викладача є надзвичайно важливим елементом його професійного іміджу: він виступає своєрідною «візитною картою», формуючи перше враження про рівень професіоналізму, статусу та особистісних якостей педагога. Вважаємо, що класичний, стриманий стиль одягу, відповідний дрес-код підкреслюють повагу до свого статусу та аудиторії, дисциплінованість і серйозність намірів. Впевненість рухів, правильна постава, відкритий погляд, доречна жестикуляція створюють образ компетентного фахівця. Здатність викладача використовувати міміку для підкреслення важливих моментів, емоційного забарвлення свого мовлення привертає увагу студентів. Чіткість мовлення, гарна дикція, відсутність мовних вад додають іміджу викладача авторитетності та переконливості. Охайний та свіжий вигляд, жвавість і енергійність викладача транслюють його життєву позицію та спрямованість на успіх. Помірна оригінальність, деталі одягу чи аксесуари можуть додавати харизми та сприяти запам'ятовуванню образу викладача. Отже, гармонійне поєднання усіх цих складових створює цілісний імідж викладача як професіонала своєї справи, людини з високою самоповагою і повагою до оточуючих.

Унікальність та динамічність професійного іміджу викладача вищої школи стає запорукою успіху в сучасному академічному освітньому середовищі, що визначається не лише професійним досвідом та науковою активністю викладача, але й його здатністю адаптуватися до швидких змін у вищій освіті. Ця динаміка вимагає від викладачів не лише майстерності у викладанні, але й гнучкості у використанні новітніх методик і технологій, формуванні ціннісно-змістовних відносин зі студентами та колегами. У сучасному освітньому просторі, де зміни та інновації є невід'ємною складовою, професійний імідж викладача перетворюється на стратегічний ресурс.

Дослідження показує, що динаміка розвитку професійного іміджу викладача вищої школи є процесом, який відбувається протягом усього його кар'єрного зростання як професіонала. Цей процес має певні етапи:

- перший етап: *формування базового іміджу на початку професійної діяльності*, де відбувається пошук індивідуального стилю, опанування основних педагогічних технік, напрацювання професійного досвіду;

- другий етап: *стабілізація й закріплення сформованого іміджу на етапі професійного зростання*, де викладач знаходить оптимальні для себе способи подачі матеріалу, методи роботи зі студентами, формує власний педагогічний почерк та утверджує свій авторитет;

- третій етап: *удосконалення й корекція сформованого іміджу під впливом змін у професійному середовищі та особистісного розвитку*, на якому викладач осмислено працює над своїм професійним іміджем, запроваджує інновації, підлаштовується під нові тренди в освіті;

– четвертий етап: *поступовий перехід до нової моделі педагогічного іміджу на етапі набуття професійної зрілості та майстерності*, де професійний імідж видозмінюється відповідно до зміни соціального статусу, посади, авторитету викладача в академічній спільноті;

– п'ятий етап: *підсумкова трансформація та проєкція накопиченого професійного досвіду й авторитету на новий вектор діяльності*, а саме консультування, наставництво, просвітництво.

Зауважимо, що в світлі стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, викладач повинен розглядати власний професійний імідж як еволюційний процес. Досвід професійної діяльності суттєво впливає на формування професійного іміджу, надаючи викладачеві можливість оцінити сильні та слабкі сторони власної особистості. Отже, динамічний розвиток професійного іміджу дає змогу викладачеві вищої школи зберігати конкурентоспроможність, підвищувати ефективність педагогічної діяльності та утримувати високий рівень репутації й поваги.

Професійний імідж викладача вищої школи тісно пов'язаний зі змінами в академічному освітньому середовищі, що потребує постійного вдосконалення і адаптації. Активне впровадження інформаційних технологій у навчальний процес вимагає від викладачів розвитку ІТ-компетентностей, готовності працювати з онлайн-ресурсами, формуючи імідж технологічно грамотного фахівця. Поширення міжнародної мобільності, участь у міжнародних проєктах актуалізує імідж викладача як толерантної, відкритої до міжкультурної комунікації особистості. Орієнтація на індивідуальні потреби студентів висуває нові вимоги до іміджу викладача як радника, фасилітатора, наставника. Зменшення дистанції між викладачем і студентами формує новий імідж педагога як досвідченого колеги, який взаємодіє на партнерських засадах. Зростання онлайн-курсів, змішаного навчання актуалізують імідж викладача як харизматичного спікера і полеміста. Підвищення вимог до професіоналізму та досвіду викладачів-практиків формує імідж експертів, здатних передати прикладні знання.

Приходимо до висновку, що професійний імідж сучасного викладача вищої школи має відповідати новим реаліям освітнього середовища, поєднуючи компетентність з урахуванням інноваційних тенденцій розвитку системи вищої освіти в Україні й в світі. Позитивний професійний імідж викладача вищої школи є не лише інструментом особистого успіху, але і важливим чинником, що впливає на репутацію вищої школи. Його визнання та авторитет покликані сприяти вирішенню актуальних завдань сучасної вищої освіти та забезпеченню високого рівня якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, збалансований підхід до всіх аспектів, що визначають професійний імідж викладача вищої школи як динамічну характеристику його особистості, створює фундамент для успішної професійної діяльності. Постійне вдосконалення, адаптація до нових викликів та позитивна взаємодія з університетською громадськістю дозволяють викладачеві залишатися центральною постаттю в сучасній освітній парадигмі вищої школи України.

Список використаних джерел

1. Жердева І. С., Рашидова С. С. Методика формування іміджу викладача вищої школи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 4. С. 48–61.
2. Ісаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2004. 20 с.
3. Ковальова І. О. Педагогічна іміджологія: сутність, етимологія, шляхи креативного використання у сучасному вищому навчальному закладі. *Міжнародний*

науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2011. Вип. 6. С. 213–226.

4. Савченко Н. Професійний імідж викладача як складова його педагогічної майстерності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2019. № 17. С. 91–96.

5. Федірчик Т., Нікула Н. Система формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 10 (84). С. 226–237.

Валентина ПАДУН

ІНКЛЮЗИВНІ ПРОЄКТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: СТАН РОЗВИТКУ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті описані умови формування інклюзивного освітнього середовища вищої школи, що реалізуються шляхом проєктної інноваційної діяльності. Також визначено коло питань, пов'язаних із нормативно-правовим, навчально-методичним та організаційно-кадровим забезпеченням вищої школи, які необхідно розв'язати для реалізації інклюзивної освіти.

Ключові слова: права людей з інвалідністю, інклюзивна вища освіта, доступність, студенти з інвалідністю, інклюзивні проєкти.

The article describes the conditions for the formation of an inclusive educational environment of a higher school, which are implemented through project innovation activities. Also, a range of issues related to the normative-legal, educational-methodical and organizational-personnel support of the higher school, which must be resolved in order to implement inclusive education, is determined.

Keywords: rights of people with disabilities, inclusive higher education, accessibility, students with disabilities, inclusive projects.

Постановка проблеми. Питання впровадження інклюзивної освіти в Україні розглядається вченими давно: вивчається зарубіжний досвід, проводяться численні науково-практичні конференції та семінари, обговорення педагогічного та методичного забезпечення освітнього процесу студентів з особливими освітніми потребами (ООП) тощо. Проте проблема соціальної толерантності та прийняття молоді з інвалідністю у загальне освітнє середовище вищої школи залишається повністю не вирішеною, а фінансування інклюзивних проєктів, які необхідно запроваджувати у закладах для реалізації принципів інклюзивної освіти, постійно є специфічною та важливою темою для розгляду на всіх рівнях.

Не менш актуальною є й проблема підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, що потребує впровадження інноваційних методів у навчальні програми вищої спеціальної освіти. Це, у свою чергу, вимагає від викладачів ознайомлення з практичним досвідом інших країн, що ініціює програми розвитку викладання в університетах, фінансування яких має враховуватись у проєктах інклюзивної освіти.

Аналіз досліджень проблеми. Здебільшого дослідження вчених зосереджено на проблемах навчання, виховання та розвитку молоді з інвалідністю (М. Безруких, О. Гонєєв, С. Єфімова, Т. Ілляшенко, Г. Кумаріна, Н. Ліфінцева, В. Петрова, Н. Стадненко, В. Тарасун, Н. Ялпаєва), побудові педагогічних моделей інклюзивного навчання (В. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, І. Мамайчук, В. Назарина, Т. Сак, В. Синьов, В. Тарасун, О. Хохліна, С. Шевченко, Л. Шипіцина, Н. Шматко), підготовці педагогічних кадрів до роботи з людьми з інвалідністю (А. Аніщук, О. Воробйова, Н. Кирста, О. Мартинчук, Т. П'яткорова, Г. Сіліна, С. Чупахіна). Проте застосування